

Orașele viitorului. Care orașe? Care viitor?

Orașul european este unul aflat în criză. Evenimentele recente, de felul migrațiilor, mai mari decât marile migrații de la finele Antichității, ne invită la dezbateri fie și numai prin prisma faptului că mulți dintre migratori ne sunt concetățeni, indiferent de etnie. Dar problema impulsurilor externe pe care le primesc marile așezări umane europene este, în bună măsură, analoagă celei pe care o înfățișează marile orașe americane, în ultimele două decenii cel puțin. Iată de ce, despre viitorul orașelor europene putem afla ceva dacă ne uităm în trecutul imediat și în contemporaneitatea orașelor americane.

În *The Wilson Quarterly*/Spring 2005 (volume XXIX, nr. 2) Joel Kotkin „The Postmodern City” (pp. 16-27) se dovedește a fi extrem de fertil în a genera o discuție asupra unei teme care preocupă America într-o mai mare măsură, poate, decât Europa, fără ca prin aceasta tema în chestiune să fie mai puțin universală: vor supraviețui marile orașe, megalopolisurile lumii? Sau mai nuanțat – câtă vreme autorul definește conceptul de oraș, îi trasează istoria și felurile întrupări și, după prezentare, face predicții îngrijorate – orașele, depărtându-se de forma care le-a consacrat la origine și le-a adus în ipostazele contemporane, se pot și în viitorul previzibil autosuține în formele acromegalice, traversate de angoase, sau va surveni, din exact această pricină, o nouă „glaciațiune”, un nou „dezurbanism”?

Descrierea orașului ca fiind „sacred, safe and busy” nu este – spre lauda autorului care o reiterează – „nouă” decât ca sintagmă, ci de bun simț și cred că discuția interesantă pleacă tocmai după ce, afirmând cele trei atribute de mai sus, Kotkin sugerează că identitatea marilor orașe este subminată la fiecare dintre aceste trei paliere (căroră, pe parcurs, el le mai adaugă câteva „codicile”). În mod paradoxal, cred că el scapă la fiecare din cele trei, câte o nuanță care poate argumenta că gena pierzaniei este întocmai respectiva componentă.

Desfințarea municipiului București

Trebuia începută reconstrucția de la zero. Două decenii de stat cu mâinile-n sân la admirat ruine, șobolani, țevi sparte și vagabonzi umani sau canini reprezintă suficient timp. Totul trebuie refăcut, începând cu ideea de proprietate și continuând cu administrarea spațiului public. Iar în acest proces, actualul, împruștit, incongruentul municipiu București trebuie să dispară!

Nu trebuie să vină cutare oficial european să ne spună că Bucureștii nu au attribute urbane europene, ci doar pe unele de târg amărât, dar congestionat peste poate. O știm pe pielea noastră, pe resursele private cu care finanțăm nemernicia aleșilor locali incapabili de viziune, de logică și de planificare judicioasă a resurselor pe care nesăbuiții de noi le-am pus lor, prin vot, la dispoziție...

Bucureștii nu sunt un oraș, ci o acumulare acromegalică de locuințe insalubre, asociale, unite de poteci peste care e pus un pospai de asfalt prost. Din vreme în vreme, „vine iarba” (Radu Drăgan) peste noi, iese ruralitatea și mușcă din asfaltul prost turnat, buruienile înghit trandafirii neîntreținuți. Spațiu public nu (mai) există. Infrastructura (sistemele de conducte, șoselele) este prăbușită și nu se fac investiții în refacerea sau continuarea ei. An de an apar aceleași cârpeli care nu fac altceva decât să aducă șpagi celor care le încredințează executanților. Aceștia sunt fără excepție rudimentari în tehnologie și forță de muncă, lipsiți de orice informație contemporană asupra propriei meserii, incapabili să-și asume termene și garanții de calitate. Este un loc nesigur, incoerent, prost conceput și prost menținut.

Ceea ce propunem este deconstruirea actualei forme de administrație locală numite găunos „municipiu”. În acest moment, diferitele zone ale Bucureștilor se calcă pe bătăături una pe cealaltă și toată lumea cere primarului general serviciile de care, chiar și acum, nu el ar trebui să fie responsabil, ci primarii de sector. Aceștia, dimpreună cu consiliile locale de sector, sunt pe post de păpuși. Fără autonomie teritorială, nu sunt decât un strat de birocrație și de ineficiență în plus. Nu merg mai departe de conflictul care îi separă pe primarul general de cei de la sectoarele 5, sau 2. Problema serioasă este însă

lipsa de logică a alcătuirii sectoarelor. Principiul feliei de tort face ca în centrul orașului, unde problemele sunt omogene, să ai de discutat cu cinci primari, care și-l dispută. Fără granițe naturale, sectoarele nu pot fi administrate în beneficiul urbei în ansamblu.

Astfel, ar trebui ca orașul București să se delimiteze, bunăoară, în inelul periferal Mihai Bravu – Trafic greu – Ciurel, urmând ca unitățile administrative care cuprind câte un cartier periferal: Drumul Taberei, Militari, Crângași, Colentina, Pantelimon, Titan-Balta Albă și Berceni să devină comune suburbane. Comunele suburbane ar avea deplina lor autonomie administrativă, deplinul control al serviciilor comunale și, se înțelege, proprii primari responsabili în fața propriului electorat. Debarasat astfel de pietrele de moară pe care politica regimului comunist i le-a atârnat de gât, Bucureștii ar reveni în granițele „istorice”, la o populație de sub un milion de oameni și la posibilitatea de a-și administra bruma de resurse pe care și le-ar strânge de pe teritoriul rămas. Fiecare dintre noile unități administrative și-ar putea așadar croi propriile structuri de gestionare a teritoriului, intrând în competiția oferirii de avantaje pentru atragerea de fonduri pentru noi ansambluri de locuințe de standard ridicat, noi investiții economice.

O federație metropolitană de așezări cu granițe naturale poate apoi să funcționeze prin armonizarea necesităților și a resurselor reciproce. Pe de o parte, downtown București și comunele (foste cartiere de locuit comuniste, cu granițe naturale) suburbane, pe de altă parte, comunele periurbane și cele rurale limitrofe. Propunerea actuală, scrisă de oamenii PSD, este una centralistă, menită doar să fluidizeze acumularea de resurse dinspre spațiul public spre „teritoriul” privat al afacerilor acoliților. Primarul Videanu nu pare să fi avut un proiect alternativ. O zonă metropolitană până la Dunăre nu va funcționa fără reglementarea corespunzătoare a raportului centru-periferie din orașul propriu-zis. Altfel, haosul va funcționa, ca și până acum, netulburat și propunerile de schimbare cu totul a capitalei, într-un oraș care să merite acest nume (Brașov, cum vrea patronul ProTV, sau Alba Iulia, cum vor politicienii naționaliști de șaptezeci de ani încoace), vor căpăta substanță și logică.

Decuplate de beregățile „orașului” față de care oricum sunt și vor rămâne periferii, aceste comune suburbane vor putea în sfârșit să își dezvolte propria

logică urbană. Bunăoară, Drumul Taberei ar putea deveni prea bine un orașel de clasă mijlocie și, în proces, ar putea să își edifice propriul centru pe terenul de la Piața Drumul Taberei/Poșta 66 unde el a fost prevăzut de la bun început de urbanști și unde acum nu sunt decât mizerie, barăci, călușei și o baracă de lemn pe post de biserică: într-un cuvânt, bălci.

Totalitarismul nu înseamnă doar ideologie și oameni care o propagă. El mai înseamnă încă blocuri (Agenția Națională a Locuințelor va continua să le facă, pentru că nimeni nu a întreprins încă o cercetare serioasă, multidisciplinară, asupra a ce înseamnă locuința socială astăzi și ce soluții există astăzi în lume, cu toatele mult mai ieftine decât ce vă propune statul român); rețele centralizate, subterane, de încălzire centrală care se sparg, explodează, inundă, distrug și ne risipesc bruma de bani pe care o mai avem; consum ineficace al resurselor și proastă (adică etatizată și unică) gestiune a treburilor obștești și, mai nou, mult circ în loc de administrație.

Iată de ce, printre prea multe alte motive, schimbarea în România continuă să fie nu doar administrată de aproximativ aceiași oameni, dar și exercitată asupra aproximativ aceluiași mediu edificat; cât timp rămâne așa, ea continuă să fie superficială, nătângă și prost tocmită.

Sacred. Există un mod creștin de a păstori un oraș?

Coroborând definiția sacralului ca alteritate radicală (*das Ganz Andere* la Rudolf Otto și Eliade) cu definiția cetății dată de Aristotel în *Politica* (o formă aparte de așezare fundată pe sacru, i.e. ai cărei agoră și zei îngăduie periferiilor să se în-ființeze¹; cea în care coexistă „triburi” diferite asociate însă unor valori fondatoare similare; cu alte cuvinte, o așezare fundată pe ante-prezența, interiorizată ulterior de cetățeni, a alterității), vom observa că tocmai excesul cosmopolitism, prea multa înstrăinare a orașului îl poate pierde; așadar, când străinii din oraș nu mai împărtășesc aceleași valori și, deci, se ghetoizează în raport cu acestea și, pe cale de consecință, în raport cu valorile comune,

¹ Cf. traduceri propuse de Indra Kagis McEwen în *Socrate's Ancestor*, MIT, 1997.

fondatoare, ale urbei. De asemenea, tot grecii vechi ne spun că „size matters” și în ce privește orașul și, dincolo de abilitățile sale de a se autogestiona, trebuie „roit”: orașul se înmulțește prin sciziparitate și fondează o colonie, care însă respectă fractalic constituantele primeia.

O perspectivă creștină nu este același lucru cu o perspectivă democrat-creștină. Este destul de veche și de lămurită distincția între cele două ipostaze, pentru a o mai relua eu aici: nici în lumea catolică, și nici în cea ortodoxă, a fi creștin nu înseamnă a fi înregimentat politic în ceea ce, prin forța lucrurilor, nu are cum să fie decât – reductivă – o ideologie. Perspectiva creștină este, prin chiar definiția termenului, una holistică: creștinul năzuiește să fie, să devină sau să rămână om întreg, prin urmare nu își poate propune să se scindeze (doar) într-o fracțiune de sine, de stânga, de dreapta sau de centru. Astfel, și perspectiva pe care el o va proiecta asupra temei în chestiune nu are cum să nădăjduiască a fi altfel decât completă.

O perspectivă creștină vede proces și devenire acolo unde altele văd doar obiecte și stagnare; vede aceeași demnitate a facerii peste tot: în natura (di)ferită de așezare, ca și în natura oferită pentru așezare. Aceeași demnitate se străvede, telescopată ca scară a lucrurilor doar, în trasarea urbei și în zidirea ei, în parcul public ca și în grădina privată, în coloană ca și în stâlpul de prispă. Nu este creștin să tratezi centrul ca fiind superior periferiei: cartierul de lux – ca fiind superior, din punct de vedere urban, mahalalei (și, deci, mai îndrituit la servicii comunale, investiții și vizibilitate); palatul – ca fiind superior locuinței celei mai umile a comunității; în fine, nu e creștin să privilegiezi spațiul privat – ca fiind superior celui public sau invers.

O perspectivă creștină asupra urbanității este una participativă, având drept unități elementare familia (pentru spațiul privat, cuprinzând în grija ei deopotrivă pruncii și vârstnicii), respectiv comunitatea parohială (unitatea de vecinătate rânduiește împrejurul unui lăcaș de cult proxim, în vederea aceluiași griji caritabile ca și familia, dar extinse la scara grupului social). O notă aparte fac aici comunitățile emigrate (aici sau de aici), asupra cărora avem a discuta separat, sub specia locuirii pe traiectorie.

O perspectivă creștină asupra politicilor urbane privește această sintagmă drept tautologică. Religie urbană prin naștere, prin focarele sale de propagare

(Ierusalim, Constantinopol, Roma), creștinismul înțelege și își asumă că politica, precum știm barem de la *Politica* lui Aristotel încoace, înseamnă ca sens prim buna facere, rânduire, păstrare și extindere/propagare a cetăților, deopotrivă în sensul comunităților care le populează, cât și în sensul spațiului organizat pe care acestea îl închipuie în vederea facerii, rânduirii, păstrării și extinderii/propagării lor.

Acestea fiind spuse, nu poate fi prea greu de înțeles ce are de făcut un creștin, de îndată ce va fi ajuns într-o demnitate aleasă ori numită, poziție din care să reprezinte obștea, în sensul administrării locului de așezare permanentă a acesteia. La fel ca în cazul în care acest demnitar – consilier sau primar, respectiv arhitect-șef – este ales ca vector al vreunei alte ideologii, el trebuie să deplieze consecințele principiilor pe care se întemeiază credința sa publică. Mai mult decât aceștia, de vreme ce am spus că perspectiva creștină este una holografică, el trebuie să tragă toate consecințele credinței sale, deopotrivă de importante.

Orașul este deci un întreg și trebuie tratat ca un întreg. Pentru a putea administra o urbe, spre pildă una de talia și complexitatea Bucureștilor, un primar creștin va avea în mâinile sale toate pârghiile administrative pentru a o putea face, de la transporturi, la poliție, iar orașul va fi nu segregat în felii de tort, pentru disiparea răspunderii, ci articulat pe baza unităților de vecinătate și a cartierelor cu granițe fizice naturale (spre pildă, orașul definit de cartierele din inelul central), cu comune periurbane interioare (cartierele edificate înăuntrul centurii) sau exterioare (actualele orașele sau comune în care trăiesc cei care migrează zilnic spre Bucureștii definiți anterior), autonome și federate într-o metropolă.

Demnitarul creștin trebuie să pornească de la unitățile elementare de agregare socială, comunitară, respectiv de articulare urbană. El trebuie să îngăduie și să încurajeze prin toate mijloacele pe care le are la îndemână formarea de micro-comunități, punând, în același timp, în centrul acestora, calitatea locuirii individuale în micro-comunitatea respectivă, ca oglindă a orașului. Mai pe scurt: oricât de mic ar fi cartierul, el trebuie să fie oraș în oraș. Tipologia de locuire, ca și unitatea de vecinătate, trebuie să aibă, fractalic, aceleași componente

ca și orașul: centru și periferie, natură și ziduri, loc și edificiu public și, respectiv, spațiu privat, deopotrivă. Locuința însăși – proces de devenire a ființelor învecinate și nu obiect de stocat corpuri vii – trebuie să cuprindă aceste spații, toate, precum și grădina în curte, pe fațade și/sau pe terase, după caz. Străzile trebuie să lege, nu să despartă cartierele, iar centrul trebuie să fie nodul focal al rețelei neuronal-urbane de centri vii, publici, ai cartierelor în așezare. Dacă orașul este un organism, apoi aceste organisme sunt cu atât mai complexe, deci mai evolute, cu cât au mai mulți centri nervoși cu grad de autonomie proprie, coordonați de centrul prim, al creierului.

Demnitarul ales sau numit va veghea, astfel, ca subsidiaritatea urbană să aibă sens și substanță: problemele care apar se rezolvă chiar la nivelul la care apar. Primarul de sector va oferi cetățenilor opțiuni pentru înființarea și administrarea în comun de locuri de parcare și garaje, în parteneriat public/privat. Primarul de oraș va oferi politici urbane, fiscale și administrative proprii fiecărei zone, potrivit specificului fiecăreia: alta pentru centrul istoric și alta pentru cartierul Drumul Taberei. Primarul creștin nu va fi nici tovarăș de afaceri cu investitorii cei mari, ci doar va arbitra – în chip pro-activ, potrivit viziunii creștine despre viitorul urbei, a cărei expresie a fost programul votat – ca mediul de afaceri al urbei să fie același pentru oricine, mic sau mare, localnic sau străin.

Primarul, deci, nu construiește case pentru nimeni, nici nu le dăruiește pe ale altora, ci creează condiții pentru ca acele comunități interesate în construcția de locuințe să aibă șanse similare de a edifica; de la locuințe sociale, întreținute de acele comunități, la cele mai scumpe, dar, ori de care ar fi, gândite de la început în micro-comunități urbane, nu în clădiri aliena(n)te. Primarul creștin nu va fi nici robul maselor, care sunt, și ele, doar un grup de interese mai amplu, mai slab articulat și deci mai puțin vizionar. Primarul creștin nu își va umili semenii cu pomeni de orice natură, ci le va crea condițiile și oportunitățile de a-și păstra demnitatea de ființe umane, dreptul la adăpost și la loc de închinare, dreptul la spațiu public în care să evolueze neîngrădiți fizic sau politic, în ipostaza lor cetățenească; dreptul la natură nespoliată, la inițiativă privată; dar, mai cu seamă, dreptul la frumusețe edificată și la memorie colectivă.

Safe. Orașul viitor, supra/ex-punerea în rețea

Gilles Deleuze împreună cu Félix Guattari sunt, după Michel Foucault, sursa cea mai autorizată de interpretare a controlului exercitat de/prin mediul urban asupra individului. Astfel, Deleuze citează ideea lui Guattari asupra unui oraș-distopie a controlului total într-o eră a informației. Accesul din/dinspre propria casă/stradă/cartier/oraș ar putea fi făcut prin intermediul unei cartele magnetice care să ridice bariere și să deschidă uși. Dar această cartelă poate fi de îndată un instrument de manipulare prin valabilitate limitată între anumite ore sau în anumite zile. Dar această cartelă, cumva existentă deja (cartea de credit), poate exercita și o eficientă operațiune de *tracking* (urmărire) în timp real, asigurând astfel controlul deplasărilor oricărui individ și limitându-i astfel la minimum gradele de libertate.

În textul *City/State*, împreună cu același Guattari, Deleuze elaborează mai departe asupra relațiilor de putere care se ivesc și acționează prin intermediul orașului, într-un mod rafinat care amintește în chip straniu totuși atât de Broadacre City, cât și de micile orașe ale dezurbaniștilor. „Funcțiune a circulației și circuitelor” (în Leach, 1997, 313), orașele se interconectează prin rețelele de transport; în aceste rețele, ele nu sunt atât centre, cât locul intrărilor și al ieșirilor; iată de ce, pentru Deleuze, orașele nu sunt – decât în ele însele – centri de putere; la nivelul relațiilor reciproce, ele sunt forțate la negocieri și coordonări, ceea ce orizontalizează rețeaua, inventează ideea de magistratură și are „pretenții egalitariste” (*ibidem*). Lucrul acesta deosebește orașul de stat: puterea statului este ierarhică; „centrul nu este în mijloc, ci în vârf” (314). Probabil apoteoza relației dintre putere și individ, prin intermediul manipulării structurilor urbane, a reprezentat-o megastructura; într-un anume fel, ea este final de „evoluție”, exact a concepțiilor asupra controlului statului-rețea asupra subiectului/supusului său. De aceea și comentariile lui Deleuze și Guattari asupra relației dintre orașe și teritoriu, respectiv dintre stat și teritoriu, apar extrem de pertinente mai ales atunci când judecăm un concept precum megastructura, care va apărea ceva mai târziu în lucrare. Anii șaiszeci și șaptezeci reprezintă de asemenea apoteoza conceptului

Cuprins

Bucureștii	5
Orașele viitorului. Care orașe? Care viitor?.....	7
București ieri: desfigurarea locului public.....	23
București ca PariStanbul (Reconstrucția radicală ca tratament antinostalgic)	33
Despre facerea, dez-facerea și refacerea memoriei colective.....	44
Ultimul/noul centru civic: București.....	54
Teatrul Național.....	58
Romania Theme Park	62
Europe House.....	66
Bucureștiul interbelic se întoarce	68
La mesteceni.....	70
Bucureștiul – un proiect care nu se mai termină.....	74
 Europa	83
Capitale	85
Jurnal budapestan (februarie-august 2000).....	89
Nagy Balint & Tsai.....	99
Croatia-Turcia	101
Germania-Polonia	103
Germania-Turcia	106
Grecia-Rusia.....	109
Grecia-Spania.....	111
Grecia-Suedia.....	115
Italia-România.....	119
Spania-Rusia	145

Turcia-Cehia	171
Grenoble – orașul unde se termină ceața	173
La capătul lumii. În centru.....	175
Africa	199
Paștile în Dakar.....	201
Megalității senegambieni	205
Acasă la Senghor	209
În pustiu.....	212
Maroc	216
Statele Unite ale Americii	225
Experiența Fulbright.....	227
Jurnal american.....	232
În marele măr.....	247
Arhitectură și viață. La New York	250
Gro(u)nd Zero	252
Postmodernitatea a fost ucisă pe 11 septembrie 2001.....	256
Vor decădea metropolele?	261
Implozii.....	265
Cincinnati.....	268
Griuri de la Casa Albă	272
Chicago	274
Columb din Rusia.....	276
Tennessee	279
New Haven	282
Detroit.....	285
Boston.....	287
Pittsburgh	290
Atlanta.....	292
Florida.....	294

Seattle	297
Disney World	305
Rețeaua	307
În loc de încheiere	319